

kultura, lehetetlenné vált volna. Erasmus megengedte ugyan magának azt, hogy (mint kortársai mondták) ugyancsak „elővigyázatlanul” bírálja kora uralkodó hatalmainak módszereit és felfogásait, de inkább keserűen, mint gunyosan a belülről való reformot ajánlotta, vagyis azon a véleményen volt, hogy a társadalmat a felvilágosodott uralkodók, püspökök és pápák, nem pedig az erőszakos forradalom kell, hogy megváltoztassa. Az ész eme dicsérete számára az erőszakos tömegmozgalom elkerülését jelentette. Jellemző, hogy idegenkedve, ellenségesen fogadta az Egyház ellen Luther által intézett támadást. Természetesen sokat helyeselt a katolikus egyház babonáinak és ceremóniáinak lutheri bírálatából, — Luther is sokat tanult tőle s nem igen hivatkozhatott volna a kereszténység forrásaira Erasmusnak az új testamentum kiadása és kommentálása által végzett előkészítő munkája nélkül. De Luther a régi dogmával ujat állított szembe; az észet nem szabadította fel. Észével egyidejűleg tömegmozgalmat hívott életre s a pápa és a Birodalom hatalma ellen az uralkodók és a nép erejével szállott sikra. (Luther sokat irt németül, a tömegek számára; Erasmus mindig latinul irt, mert csak az elítélhez fordult). Erasmus felakarta szabadítani az egyént a vak előítéletek alól; Luther a világi hatalomnak az egyházi ellenőrzés alól való felszabadításáért küzdött.

Luther a háborúval szemben vallott álláspontja szintén különbözött az Erasmusétól. Ő is tudta, hogy a háborúkat az uralkodók kapzsisága okozza, de dogmatizmusában nem ismerte el az egyén lelkiismereti szabadságát ebben a kérdésben. Erasmussal ellentétben azt állította, hogy a katonák is részesei a megváltásnak és a lutheránus ügy harcosainak megigérette a mennyei boldogságot.

Erasmus megoldása korának kérlelhetetlen dilemmájából származott, Luther egyáltalán nem tudott megoldást ajánlani. De az ellentétes felfogás, a népi lázadás hirdetése az igaztalan háborúkat vezető uralkodók ellen, szintén veszéllyel teljes volt. Ezt ajánlotta *Johann Wessel*, a XV. század végén élő és sok kérdésben ujtóan gondolkodó teológus. De Erasmus a parasztháborúk és a városi lázadások idején élt. És így tudatában volt a népi felkelés veszélyének. Abban az időben ez a gazdaságilag regresszív osztály uralmát és az önkényesen fantasztikus „prófétai” vallás terjedését jelentette. Bármily csodálatraméltó is! *Thomas Münzer-nék* és társainak lelkesedése, bátorsága és önfeláldozása, mégis bizonyos, hogy az ő kezdetleges bibliai kommunizmusuk a korai kapitalizmus gazdasági és kulturális alkotásainak megsemmisítésére törekedett. Érthető és menthető tehát, hogy a művelt polgárság mindennél jobban félt a „mob” uralomtól.

Ez a történelmi vázlata Erasmusnak a háború megakadályozására vonatkozó tervezetének. Az is kitűnik belőle, hogy miért maradt a mai korunk elvont pacifista gondolkodói által ajánlott megoldásokhoz hasonlóan hatástalan. (R. p.)

RAMON I. SENDER. Vannak írók, kiknek neve elválaszthatatlan valamely hatalmas történelmi eseménytől. *John Reed* azonnal az orosz forradalom képét idézi, *Barbusse* a világháború élményét jelenti, *Ramon I. Sender* a nemzetközi tudatban mindinkább a háború utáni Spanyolország szinte jelképes kifejezőjévé válik. Emberi és művészi fejlődése valóban visszatükrözi hazájának heves változásait és ha művét — regényeit, szindarabjait, riportársait, tanulmányait — a spanyol valóság hű, szinte okmányyszerű regisztrálásának tekintjük, azonnal azt is meg kell állapítanunk, hogy *Sender* nemcsak mint író, hanem, mint szenvedélyes,

cselekvő ember is jelentős szerepet játszik a valóság alakításában.

Ramon I. Sender egy aragoniai hegyi faluban, Alcala de Cinsa-ban született. Tizenöt éves korában elhagyta szüleit, saját erejéből tanult és résztvett a madridi diákok mozgalmában. Mint író először az 1921-es marokkói hadjárat után jelentkezett. Az arabok 1921 júliusában döntő csapást mértek Silvestre tábornok seregére. Sender *A mágnes* című regényében ennek a 200 ezer főnyi spanyol seregnek szenvedéseit és pusztulását írta meg. A hazafias jelszavakból való kiábrándulásnak, a gyarmati politika leleplezésének, de ugyanakkor a változtató tett tagadásának s a teljes reményvesztettségnek kifejezése ez a regény, melynek hőse, Viance hazájába visszakerülve nem talál más kiutat, mint az öngyilkosságot. Ebből a nihilizmusból Sender az anarcho-szindikalista mozgalmon keresztül jut el mai optimista aktivizmusáig. Második nagy regénye *A hét veres vasárnap* (1932) már az anarcho-szindikalizmussal való leszámolás. Nagy madridi népmozgalmak freskója ez a könyv s a spanyolországi politikai pártok harcát mutatja be. Tömegek élnek, küzdenek, éheznek, kemény, önfeláldozó jellemekek jelennek meg benne. Sender mesterial, romantikus szingazdagsággal és itt-ott még mindig átütő fatalista életszemlélettel adja vissza az ucca és a gyűlések légkörét. A Casas Viejas-i esztelen anarchista lázadás véres elnyomásáról szóló riportja: *Falu, ahol bünt követtek el; A Százfejű éjjel* fantasztikus temetői beszélgetések a mult kisértetei közt; a *Közrend* saját élményei alapján megírt börtönbeszélése az író fejlődésének újabb termékei. Sender tavaly részt vett az asturiai harcokban; még meg sem írhatta, hogy ottan mit látott s újból a harc forgatagába vetette a most duló ellenforradalmi felkelés.

Sender megjegyzi valahol, hogy legtöbb regényalakja élő ember s hogy akár össze is hozhatná egymással őket barátságos beszélgetésre. Sajátmaga is ott van minden művében. „Könyvem itt-ott zavarosnak, lazának tűnik. De ha az olvasó megérti és megérzi, hogy mit akarok, úgy el kell ismerje módszerem logikusságát, mert a káosznak is megvan a logikája” — írja Sender a „Hét veres vasárnap” előszavában. S valóban ez az író, akinek kozmikus életérzése oly' hatalmas, hogy a társadalmi küzdelmeket alkotó kapcsolatba hozza a természet erőivel s műveiben nemcsak élő embereket, hanem a szélvihart, a csillagokat, a holdat és az erdőket is szerepelteti, a spanyol zürzavart egyedül megoldó erők rendezető s harcos művészi kifejezője és formálója. Márk Viktor

IRODALMI TERMELÉS ÉS KÖNYVNAPO SZLOVENSZKÓN. Az érsekújvári Tavasz Parlament kezdeményezésére a szlovenszki magyar kulturális munkások és kulturszervezetek szeptember 26.-28.-ig Szlovenszki és Kárpátalja nagyobb magyar lakta városaiban, nevezetesen Pozsonyban, Érsekújvárott, Komáromban, Ipolyságon, Losoncon, Rimaszombatban, Rozsnyón, Kassán, Ungvárott, Beregszászon és Munkácson könyvnapot rendeznek. A könyvnap célja az értékes magyar irodalmi termékek terjesztésén és az írók gazdasági megsegítésén túl egyelőre meglehetősen homályos. Történtek ugyan utalások erre nézve néhány napilapban, de a könyvnap megrendezésének tulajdonképpen indítóokát és rendeltetésének igazi lényegét, úgy látszik, mégsem jelölték meg. A szempontok, melyek szerint a könyvnapon árusításra kerülő könyvek kiválasztását a rendezőbizottság megejtí, ugyancsak ismeretlenek. A rendezőség ugyanis a könyvnap lebonyolításának technikai és elvi jelentőségű módozatait nem hozta nyilvánosságra. A csehszlovákiai magyar sajtó azonban már hetek óta foglalkozik a kérdéssel, élénken latolgatja a